

## ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

**Товт Ольги Олександрівни**

**«Історична драматургія М. Костомарова: проблематика та поетика»**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.01.01 – українська література

Життя і творчість Миколи Костомарова - одного із очільників українського національного першоосмислення, учасника Кирило-Мефодіївського братства - привертає увагу нових дослідників цієї складної доби. А його літературно-художній спадок, зокрема драматургічна творчість все частіше стає об'єктом уваги наукової спільноти. Це певною мірою пов'язано із нещодавнім святкуванням 200-ліття з дня народження видатного українця, але передусім із значущістю самої постаті письменника, історика, громадського діяча. Хоча різногранна творча спадщина Миколи Костомарова на всіх етапах розвитку науки про художню літературу ретельно досліджувалась, наприклад такими вченими, як Іван Франко, Сергій Єфремов, Агапій Шамрай, Дмитро Наливайко, Євген Кирилюк, Василь Шубравський, Петро Хропко Василь Івашків та іншими, дивним чином певною «лакуною» на літературознавчих просторах залишилася історична драматургія Миколи Костомарова. Сьогодні вона потребує цілісного та системного наукового підходу.

Отже, необхідністю сформуванню об'єктивного погляду на драматургію Миколи Костомарова, залучити до аналізу художні та історичні тексти автора, донедавна не відомі широкому читацькому загалу, і таким чином простежити специфіку української літератури періоду романтизму зумовлена актуальність кандидатської дисертації Ольги Товт. Наукова новизна рецензованого кандидатського дослідження беззаперечна. Вона полягає в тому, що її авторка вперше в українському літературознавстві здійснила аналітико-системне дослідження історичної драматургії в контексті доби романтизму. Охарактеризовано жанрово-стильові, поетикальні особливості творів Миколи Костомарова, їхні традиційні та новаторські риси.

Теоретико-методологічну основу дослідження Ольги Товт формують праці знаних і авторитетних українських та зарубіжних науковців, класиків літератури та наших сучасників. Діапазон опрацьованої наукової літератури

широкий, але доречною була б тут також і психологічна аналітика, а також наукові розвідки, присвячені проблемам націєтворення та буття нації.

Для вирішення конкретних наукових завдань авторка дисертації послуговується певним спектром методів дослідження. Дуже важливим для розуміння витоків та становлення Костомарова як творчої особистості є біографічний метод; без культурно-історичного важко у всій повноті представити суспільно-історичне підґрунтя художнього світу Костомарова-письменника тощо. Необхідними є також естетико-функціональний, міфокритичний та герменевтичний методи. Вважаємо, що психоаналітичний метод з розряду частково використовуваного варто перенести до чільних, оскільки він сприяє розумінню природи вчинків персонажів.

Окрім власне літературно-художнього матеріалу, Ольга Товт ретельно дібрала, систематизувала й проаналізувала історико- й теоретико-літературний фактаж, а також доступні їй джерела літературної критики, сучасної самому Миколі Костомарову. Це посприяло тому, що дисертація виконана на належному теоретичному рівні та має практичну цінність. Її матеріал цінний як з точки зору вивчення романтизму й дотичних до нього художніх напрямів, так і творчості самого Миколи Костомарова та його історичної драматургії. Безперечно, матеріали цього наукового дослідження будуть цінними під час викладання курсу історії, теорії літератури та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Наукові положення дисертації Ольги Товт обґрунтовані, достовірні, тема розкрита з достатньою повнотою. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (282 позиції) і додатків, обсяг – 207 сторінок, основний текст – 160 сторінок. Це все відповідає вимогам до кваліфікаційних (кандидатських) досліджень. Чіткість, причиново-наслідкова обумовленість, струнка композиція, цікавий для читання сам текст – прикметні риси дисертації Ольги Товт.

У вступі наявні всі обов'язкові його складники та їх послідовність: актуальність роботи, її зв'язок з науковими планами, програмами, темами, наукова новизна, чітко сформульовані мета і завдання дисертації, вказана теоретико-методологічна основа роботи, її практичне значення, особистий внесок здобувача.

Перший розділ дисертації – теоретико-методологічний. Він став добрим підмурівком для кінцевої мети – комплексного аналізу історичної драматургії Миколи Костомарова в контексті доби романтизму. Ретельно проаналізувавши генезу та особливості історичної української драми.

проаналізувавши генезу та особливості історичної української драми, дисертантка вказує, що її витoki слід шукати в добі бароко, Микола Костомаров і вслід за ним Іван Карпенко-Карий, представники театру корифеїв та інші драматурги розвинули цей добрий початок. А от пік розвитку історичної драматургії, на думку Ольги Товт, припадає на добу модернізму. І з цим твердженням ми цілковито погоджуємося.

У цьому ж розділі дослідниця зостановляється на поняттях «історизм», «історична свідомість», «історична пам'ять» та інших. Вони, власне, стануть смисловим осердям для інтерпретації драматичних творів М. Костомарова. Крім того, вони можуть служити методологічним опертям для трактування художніх творів на історичну тематику різноманітного художньо-естетичного рівня: і високохудожніх, і таких, що є лише фактом історико-літературного процесу. А критерії, які розробила дисертантка для аналізу художніх творів історичної тематики, безперечно, будуть знахідкою для всіх причетних до «анатомії» тексту.

У другому розділі Ольга Товт зосереджує увагу вже безпосередньо на драматургії Миколи Костомарова, аргументовано доводячи, що вона є яскравим явищем романтизму в українській літературі. Історичні п'єси Миколи Костомарова добре надаються до вивчення під кутом зору функціонування та дифузії так званих «романтичного зламу», «преромантизму» та й самого романтизму як художнього напрямку й типу художньої свідомості письменника. Для типології та увиразнення явища залучено чималий контекст: п'єси «Назар Стодоля» Тараса Шевченка, «Чари» Кирила Тополі, «Наталка Полтавка» Івана Котляревського, «Богдан» Євгена Гребінки, нарис Григорія Квітки-Основ'яненка «Предання о Гаркуше» тощо. Дисертантка концептуально окреслила так зване «драматургічне тло» періодів «преромантизму» та «романтичного зламу».

Важливим у роботі є акцент на націєтворчому потенціалі і самого романтизму, й історіософських та історико-наукових концепцій самого Миколи Костомарова. Адже базовими концептами письменника є Україна, Батьківщина, держава. Важаємо, що провадячи такий детальний аналіз романтизму, варто було б детальніше зупинитися також і на сентименталізмі, а також класицизмі як художніх напрямках, тим паче до дисертантка аналізує нарис чільного представника літератури сентименталізму, як тривалий час вважалося – Григорія Квітки-Основ'яненка. Якщо навіть і дискусійною є приналежність цього

письменника до сентименталізму, то все ж побіжний аналіз його художнього мислення увиразнить романтичне тло творчості Костомарова.

Аналіз поглядів літературознавців на драматургію Миколи Костомарова, здійснений у хронологічній перспективі, – ретельний і послідовний. Це дало підстави, з одного боку, виокремити основні тенденції вже дослідженого, а з іншого – сформулювати власний шлях пошуку та узагальнень.

Третій розділ дисертації – це аналіз драм Миколи Костомарова на історичні сюжети (драми «Сава Чалий», «Переяславська ніч» та «Украинские сцены из 1649 года»). Ольга Товт виявила талант ретельного інтерпретатора. Зіставляючи романтизм та історизм трагедії, дослідниця зазначає, що твір є втіленою в драматичній формі історичною добою з гармонійним поєднанням художньої та історичної правди. У підрозділі 3.1.1 імпонує компаративний (пчастини й контекстуальний) підхід: типологія образу Сави Чалого в українській та польській народній творчості і художній літературі. Також авторка дисертації подає зразки обробки художнього образу Сави Чалого в красному письменстві другої половини ХІХ – початку ХХ століть (В. Будзинівський, В. Петров, Г. Колісник та інші). Хоча не зрозуміло, чому ці автори не відображені в списку використаних джерел.

Доведено, що трагедія «Сава Чалий» започаткувала українську романтичну драму, стала непересічним явищем в історії української літератури. Сміливо заявлено, що це перша драма в нашому національному письменстві, у центрі якого перебуває особистість. Щодо драми Миколи Костомарова «Переяславська ніч», то дисертантка переглядає авторську дефініцію жанру (трагедія) і висловлює думку про виразні риси цього твору як драматичної поеми. Аналізуючи драму «Украинские сцены из 1649 года», Ольга Товт детально досліджує історіософську складову художнього мислення Миколи Костомарова, а щодо всіх трьох п'єс автора з української історії, то дисертантка справедливо стверджує, що жанрово та специфікою конфлікту вони вирізняються на тлі української драматургії того часу. Новаторство та експерименти драматурга на рівні поезики свідчили про зародження драми нового типу, а саме драми ідей, яка з усією повнотою заявила про себе в добу модернізму. Історичні п'єси Миколи Костомарова були по-своєму першими, що виводили український народ із віковичного пралісу «племя поющего и пляшущего». Тоді ця тема була незвичною і майже табуованою. Зрештою, Микола Костомаров поплатився за свою любов до українства. Але залишився в національній історії та історії

національної літератури одним із малочисельних піонерів українського ренесансу. У цьому розділі, як і в попередньому, дисертантка зосереджується на особливостях поетики драми – конфлікт, драматизм, дія, характер.

До речі, у недавно виданому романі «Братство» Олега Криштопи одним із чільних героїв є Микола Костомаров. У романі він зображений як високоталановитий учений, митець і патріот, а також як певною мірою акцентуїована особистість, якими є переважна більшість людей із таким масштабом таланту. Здається, що людський мозок заледве справляється із обдаруванням такого кшталту людей, утворюючи певні поведінкові девіації. Але громадсько-політична діяльність була лише однією із іпостасей цієї харизматичної особистості.

Четвертий розділ дисертації Ольги Товт присвячено аналізу драм Миколи Костомарова на античну тематику. Об'єктом вивчення стали два твори автора - «Кремуций Корд» та «Эллины Тавриды». Імпонує думка дослідниці, що хоч автор і переосмислював античний матеріал, його драми мають виразне національне забарвлення. Це передовсім твори патріотичного забарвлення, в них гармонійно співіснують всі чинники світогляду письменника

Висновки дисертації відповідають поставленій меті та завданням, вислідують із проведених досліджень та повною мірою репрезентують основні положення. Повнота викладу матеріалу представлена також в авторефераті та статтях у фахових виданнях. За темою дисертації опубліковано 7 статей, дві з них у закордонних збірниках. Результати досліджень були оприлюднені на численних наукових конференціях різних рівнів. У статтях та доповідях на конференціях достатньою мірою віддзеркалено всі розділи рецензованої дисертації.

Текст рукопису цілісний, зв'язний, з дуже незначною кількістю граматичних та стилістичних помилок. Термінологія дисертації загальноновживана. Оформлення дисертації й автореферату відповідає вимогам до такого типу робіт

Висловлюємо кілька зауважень та побажань до дисертації:

1. Наявність та ієрархія застосовуваних методів, на нашу думку, не цілком відповідає змісту дисертації
2. Для повнішого увиразнення романтизму як напрямку доречно було вдатися до типологічного зіставлення його з класицизмом та сентименталізмом.

3. Варто було б ввести до переліку використаної літератури більше джерел, аналізованих в самій дисертації.
4. До теоретико-методологічної основи дисертації додати імена класиків психоаналізу та теоретиків процесів націєтворення.
5. Підготувати до друку монографію про історичну драматургію Миколи Костомарова, яка, віримо, буде цінною для наукової спільноти та ширшого кола читачів

Висловлені зауваження не можуть суттєво вплинути на загальну високу оцінку дисертації. Представлена робота є цілісним і завершеним ґрунтовним самостійним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливої літературознавчої проблеми.

Дисертація «Історична драматургія М. Костомарова: проблематика та poetика» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р.

№ 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка Ольга Олександрівна Товт заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника



Л. Б. Процюк  
Л. Б. Процюк  
09 19

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника  
ІНФОР № 032028/295  
09 19

Л. Б. Процюк